

ВПЛИВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ПОСИЛЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРА

Розкрито сутність та ефекти економічної інтеграції на банківський сектор країн Єврозони. Установлено, що інтенсифікація процесів євроінтеграції якісно вплинула на конкурентне середовище банківського сектора країн Єврозони. Окреслено основні результати грошово-кредитної політики ЄЦБ, які мали позитивний вплив на підвищення конкурентоспроможності банківського сектора з метою забезпечення фінансової стабільності країн Єврозони в умовах глобальних змін.

Ключові слова: економічна інтеграція; конкурентоспроможність банківського сектора; інтегрований фінансовий ринок; грошово-кредитна політика ЄЦБ.

Постановка проблеми. Характерною особливістю останніх десятиліть є глобальна інтеграція фінансових ринків, що відкриває можливості для безперешкодного переміщення капіталу та призводить до зменшення вартості спрямування коштів заощадників до позичальників. Поглиблення інтеграційних процесів у фінансовій сфері є закономірною формою трансформації банківських систем та інших фінансових інститутів з метою підвищення їхньої міжнародної конкурентоспроможності відповідно до нових викликів глобалізації. А тому необхідно вивчити досвід країн Єврозони та визначити характер впливу інтеграційних процесів на конкурентоспроможність банківського сектора, щоб виявити фактори посилення міжнародної конкурентоспроможності банків. Необхідність даного дослідження зумовлює потребу в аналізі теоретичних і практичних підходів до підвищення ефективності функціонування фінансових систем в умовах нестабільності глобальних товарних і фінансових ринків. Ці питання є особливо актуальними для забезпечення сталого функціонування фінансової системи України в умовах євроінтеграційних процесів, що відкриває нові можливості для безперешкодного доступу до глобальних фінансів, але водночас створює загрози утриманню ринкових позицій національними банками через загострення конкурентної боротьби з боку європейських банків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням етапів створення валютного союзу країн ЄС з метою визначення та вимірювання певних ефектів від такого союзу займаються багато науковців. Е. Роуз, Дж. Френкель, Ф. Монгелі у результаті емпіричних досліджень дійшли висновку, що поглиблення інституційної інтеграції країн ЄС забезпечує отримання позитивних ефектів [1]. Дійшли висновку щодо позитивних ефектів від створення Банківського союзу як іноземні науковці, такі як Ш. Доннелі [2], Е. Фарах [3], С. Грандмен [4], О. Стоїка [5], Х. Вівз [6], Р. Епстейн [7], так і українські – О.М. Шаров [8], В.І. Міщенко, С.В. Науменкова [9], О.І. Рогач [11], С.А. Циганов, Н.В. Циганова [12]. Вивченням результатів нормативних документів та інструментів грошово-кредитної політики в умовах євроінтеграції займається Базельський комітет з питань банківського нагляду [13], Європейський центральний банк [14–16].

Незважаючи на вагомий внесок науковців у розвиток теоретичних і практичних підходів, постійні зміни глобальних умов конкурентної боротьби та структурні зміни світової економіки вимагають їхнього поглиблення. Результати поглибленого дослідження даного питання можуть бути використані для посилення міжнародної

конкурентоспроможності банківського сектора України як позитивного фактора її євроінтеграційного розвитку.

Методологія дослідження. Теоретичну і методологічну основу дослідження становили результати фундаментальних іноземних і вітчизняних досліджень з питань фінансової інтеграції та конкурентоспроможності банківського сектора; аналітичні огляди і звіти Європейського центрального банку, Базельського комітету з питань банківського нагляду. В основі дослідження лежить діалектичний метод, що зумовлює вивчення міжнародної конкурентоспроможності у взаємозв'язку з іншими економічними явищами. Дослідження базувалося на використанні методів: монографічного – у разі аналізу та оцінювання типових явищ і досвіду країн Єврозони; економіко-статистичного – у разі аналізу факторів посилення міжнародної конкурентоспроможності банківського сектора країн Єврозони; логічного та порівняльного аналізу – у процесі дослідження підходів до класифікації факторів міжнародної конкурентоспроможності банківського сектора.

Мета статті – визначення впливу інтеграційних процесів на посилення конкурентоспроможності банківського сектора країн Єврозони та обґрунтування заходів грошово-кредитної політики ЄЦБ, які мають позитивний вплив на підвищення конкурентоспроможності банківського сектора країн в умовах євроінтеграційного розвитку.

Результати. Процеси лібералізації та гармонізації Європейського союзу сильно вплинули на фінансове середовище, у якому оперують європейські банки. Дослідженням етапів створення валютного союзу ЄС з метою визначення та вимірювання ефектів від такого союзу займаються багато науковців. Зокрема, цікавою є монографія Монгелі Ф., у якій за допомогою економетричної моделі досліджується взаємозв'язок між економічною інтеграцією та інституційним процесом регіональної інтеграції в Європі [1]. На основі теорії Роуза Е. та Френкеля Дж. розглядається роль єдиної валюти в поглибленні торгівельної інтеграції. У результаті емпіричних досліджень ефекту створення валютних союзів вони дійшли висновку, що фінансова інтеграція може привести до значного поглиблення торгівлі між країнами-учасницями [1, с. 6].

Для більшого розуміння даної проблеми дається визначення реальної економічної інтеграції та інституційної інтеграції, що є основою моделі. Однак дана модель має певні обмеження: 1) емпіричні дослідження розвитку ЄС проведені до 2003 р., 2) досліджуються два рівні європейської інтеграції, а саме інституційної інтеграції та рівень поглиблення взаємної торгівлі між країнами.

Під "реальною економічною інтеграцією" розуміємо рівень взаємопроникнення економічної активності між двома та більше країнами, розташованими на одному географічному просторі в певний момент часу [1, с. 6]. Під "інституційною інтеграцією" розуміємо прийняте політичне рішення з боку двох чи більше урядів країн, розташованих на одному географічному просторі, поглиблення економічної кооперації на умовах певних домовленостей [1, с. 6]. Дана інтеграція досліджується за допомогою індексу інституційної інтеграції, завдяки якому аналізується рівень поглиблення європейської регіональної кооперації та його географічний масштаб. Так, індекс інституційної інтеграції визначає п'ять стадій

регіональної інтеграції, які визначив Балласа [1, с. 8]: 1) зона вільної торгівлі, 2) митний союз, 3) єдиний ринок, 4) економічний союз, 5) повна економічна інтеграція. Результати дослідження вказують на те, що у 56 % випадках інституційної інтеграції поглиблюється торгівельна інтеграція, тоді як у 26 % випадках поглиблення торгівлі спричиняє поглиблення інституційної інтеграції [1, с. 20]. Дані взаємозв'язки забезпечують отримання позитивних ефектів у результаті розширення ЄС. Вплив інтеграційних процесів на трансформацію конкурентоспроможності банківського сектора країн ЄС відображено в табл. 1.

Таблиця 1. Вплив інтеграційних процесів на конкурентоспроможність банківського сектора країн Єврозони

Мікро- та макроекономічна трансформація	Вплив на банківський сектор
1. <i>Зона преференційної торгівлі</i> (1951–1957) – становлення та розвиток інтеграційних процесів у фінансовій сфері завдяки діяльності ТНК і БНК за рахунок: злиття і поглинання між європейськими компаніями; політики захисту вітчизняних компаній від іноземних (державні закупівлі); налагодженню міжнародних розрахунків (Європейський платіжний союз) і внутрішніх розрахунків (Банк міжнародних розрахунків); створенню спільного бюджету Європейського співтовариства вугілля та сталі	– укрупнення банків за рахунок угод злиття та поглинання; – обслуговування експортно-імпорتنих операцій підприємств банками
2. <i>Зона вільної торгівлі</i> (1958–1967) – підвищення конкурентоспроможності європейських компаній завдяки створенню фондів фінансування за рахунок: формування спільних бюджетів ЄСВС, Євроатома та ЄЕС; запровадження європейської розрахункової одиниці (євро) під час проведення фінансово-кредитних операцій; утворення Валютного комітету та Європейського інвестиційного банку для забезпечення ефективної грошової політики	– консолідація банківського сектора, утворення банківських картелів; – розвиток різних видів банківських послуг; – зменшення трансакційних витрат банків
3. <i>Митний союз</i> (1968–1986) – прискорення інтеграції та захист від іноземних конкурентів: запровадження меж коливання європейських валют; введення європейської валютної одиниці "єкю" як засобу платежу та засобу накопичення офіційних ліквідних резервів; вирівнювання платіжних балансів за рахунок надання позик країнам-членам; скасування обмежень на рух капіталу; узгодження законодавчої бази; фінансування спільної регіональної політики за рахунок Європейського фонду регіонального розвитку	– поява нових джерел фінансування та можливостей кредитування; – поява нових банківських продуктів; – підвищення капіталізації банків; – підвищення ефективності банків
4. <i>Спільний ринок</i> (1987–1992) – посилення конкурентоспроможності європейських компаній за рахунок: заборони зловживань домінуючим положенням на спільному ринку великих компаній, що контролюють понад 40–50 % продукції ЄС; прийняття низки законодавчих актів про усунення податкових перешкод для ТНК і БНК	– посилення конкурентоспроможності за рахунок підвищення ефективності витрат; – удосконалення фінансових операцій та платіжних систем
5. <i>Економічний та монетарний союз</i> (з 1992 р.) – остаточна зміна провідних інтеграторів із БНК на ТНК, нарощення фінансової потужності мікрособ'єктами за рахунок: введення єдиної регіональної валюти "євро" для зменшення трансакційних витрат; проведення спільної зовнішньої політики; прискорення процесу конвергенції за рахунок виконання Маастрихтських критеріїв	– створення регуляторного середовища банків; – зростання конкуренції в секторі; – вплив на досягнення країнами Маастрихтських критеріїв

Джерело: складено автором за даними [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9].

Згідно з інформацією табл. 1 поглиблення інтеграційних процесів суттєво вплинуло на розвиток і трансформацію конкурентоспроможності банківського сектора країн Єврозони відповідно до нових умов ринку. Конкурентна політика в країнах Єврозони почала застосовуватися до банківської діяльності із 1980-х рр. щодо картелів, злиття і поглинання, зловживань панівним становищем на ринку, створивши необхідне регуляторне середовище банківської діяльності [6, с. 25].

Етапи створення відповідного регуляторного середовища розвитку банківського сектора країн Єврозони подано в табл. 2. Згідно з даними введення євро як єдиної валюти стало каталізатором створення інтегрованого фінансового ринку, що усунуло найбільш важливі перешкоди на шляху надання фінансових послуг між країнами ЄС. Адже добре інтегрована фінансова система є основою ефективної монетарної політики, а саме в: забезпеченні банківських резервів, на-

данні адекватної поруки, удосконаленні фінансових операцій та платіжних систем, що забезпечує фінансову стабільність даної зони. Такі нормативно-технічні розробки в межах ринкової інтеграції з 1992 р. сприяли розвитку конкуренції в банківській діяльності. Конкуренція в європейському банківському секторі розвивалася протягом останніх 25 років з дерегуляцією, технологічними змінами та інтеграцією ринку, починаючи з ініціативи єдиного ринку 1992 р., Банківських директив, запровадження євро в 1999 р. Найбільші зміни в регулюванні були здійснені Другою банківською директивою (єдина банківська ліцензія, контроль країни, взаємне визнання та свобода транскордонних послуг) послідовних Базельських угод і Плану дій щодо фінансових послуг, а з 2014–2015 рр. були додані основи банківського союзу – Єдиний наглядовий механізм та Єдиний-механізм резолюції [6].

Таблиця 2. Етапи створення регуляторного середовища розвитку банківського сектора країн Єврозони

Джерела правового регулювання	Опис	Сфера регулювання банківської діяльності
Перша (1977) та Друга Банківська директиви (1989)	Прийняття регламентів, норм і процедур, що усунули перешкоди для надання послуг через кордони держав-членів і створення філій (єдиний дозвіл на діяльність банків)	Гармонізація правил та умов видачі ліцензії на діяльність банків, нагляду за іноземними банками, процедури співпраці між ними
Базель 1 (1988) та Базель 2 (2006р)	Установлення мінімальних вимог до достатності капіталу банків, визначення капіталу, узгодження норм регулювання	
Маастрихтський (1992) та Амстердамський договір (1998)	Заснування Європейської системи центральних банків (ЄСЦБ): Європейський центральний банк і 28 національних центральних банків ЄС	Грошово-кредитна політика в зоні євро з метою встановлення єдиної валюти в Єврозоні та прозорості цін
Звіт "De Larosiere Report" (2009)	Створення Європейської системи фінансового нагляду (ESFS): Європейський банківський орган (EBA), Орган регулювання ринків цінних паперів (ESMA), Європейський орган пенсійного забезпечення (EIOPA), Європейська рада із системних ризиків (ESRB).	Забезпечення контролю за фінансовою системою ЄС: створення нового нормативного порядку, сильного та скоординованого нагляду, ефективних процедур антикризового управління
Створення Банківського союзу (2012)	Заснування Банківського союзу на основі: єдиного механізму контролю (SSM) та єдиного механізму розв'язання проблем (SRM).	Застосування загальних правил пруденційного нагляду ЄЦБ щодо фінансової стійкості банків
Прийняття законодавчого пакету вимог до капіталу банків (2013)	Підвищення вимог до капіталу комерційних банків (Capital Requirements Regulation and Directive, CRR/CRDIV): Директива вимог до капіталу (CRD), Регулювання вимог до капіталу (CRR), Директива з банківського відновлення та вирішення (BRRD), Директива адекватності капіталу (CAD).	Регулювання галузі фінансових послуг, установлення єдиних вимог до рівня капіталу для банківських установ і небанківських фінансових установ, які здійснюють операції із цінними паперами, згідно з правилами Базель 3
Створення основ банківського союзу (2014–2015)	Створення інтегрованих фінансових рамок: – Єдиного механізму нагляду (SSM): дотримання єдиних правил, завчасне виявлення Європейською службою банківського нагляду фінансових проблем і дисбалансів, визначення ступеня стійкості банків до можливих шоків; – Єдиного механізму резолюції (SRM): пряме розв'язання кризових ситуацій через Єдину Раду із санації та рекапіталізації проблемних банків; – Єдиних правил і стандартів (single rulebook): єдині правила щодо банкрутству банків; – Європейської Схеми Страхування Депозитів (EDIS): єдина система гарантування депозитів для всіх банків країн-членів ЄС за всіма вкладками одного вкладника-фізичної особи.	
Створення союзу ринків капіталу (2016–2018)	Усунення бар'єрів на шляху транскордонного руху інвестицій та полегшення умов доступу до фінансових ресурсів – заохочення конкуренції на фінансових ринках, зниження вартості доступу до фінансових джерел і зменшення перешкод під час інвестування: – ухвалення правил для спрощеної, прозорої та стандартизованої сек'юритизації; – перегляд положень щодо Європейського фонду венчурного капіталу (EuVECA) та Європейських фондів соціального підприємництва (EuSEF); – поправки до Директиви ЄС щодо платоспроможності (Solvency II), яка регулює розмір капіталу страхової компанії для забезпечення її платоспроможності	

Джерело: складено автором за даними [2; 4; 7; 8; 9; 10; 11; 12; 13].

Таким чином, Друга Директива про координацію банківської діяльності 1992 р., а також створення Економічного та валютного союзу 1999 р. усунули перешкоди для транскордонної конкуренції. Дані процеси сприяли підвищенню конкурентоспроможності банків країн-членів ЄС через загострення конкурентної боротьби та стимулювання підвищення своєї ефективності. З іншого боку, прагнення підвищити ефективність також була однією із причин консолідації в банківському секторі, що спостерігалася протягом останніх десятиліть [14, с. 1–2]. Європейський економічний та валютний союз (EMU) – це безпрецедентний історичний проект, у рамках якого спочатку одинадцять країн Європейського Союзу запровадили спільну валюту (євро), єдиний центральний банк (Європейський центральний банк, ЄЦБ) та єдину грошово-кредитну політику.

Основною метою ЄЦБ є підтримка стабільності цін без шкоди для цінової стабільності за допомогою підтримки загальної економічної політики в ЄС. До цілей ЄЦБ входять забезпечення збалансованого економічного зростання та підтримання висококонкурентної соціальної економіки, спрямованої на повну зайнятість і соціальний прогрес [14, с. 5]. З моменту запровадження євро із січня 1999 р. діяльність ЄЦБ розпочалась із визначення та реалізації грошово-кредитної

політики в країнах-членах. Ураховуючи різноманітність фінансових систем країн Єврозони, для досягнення цілей ЄЦБ використовує чотири типи інструментів [14, с. 12–14; 15]: 1) кредитні операції на відкритому ринку: дозволяють контрагентам ЄЦБ придбати ліквідні фінансові інструменти, необхідні для закриття сукупного дефіциту, із терміном погашення до одного тижня та до трьох місяців; 2) постійні кредитні переваги: а) депозит овернайт – контрагенти можуть покласти на депозит на одну ніч невикористану ліквідність за депозитною (DFR), нижчою ніж мінімальні резервні вимоги (MROR); б) кредит овернайт – контрагенти можуть запозичувати протягом ночі будь-яку необхідну ліквідність, якої їм не вистачає наприкінці дня, сплачуючи граничну ставку кредитування (MLFR), що є вищою за MROR; 3) мінімальні резервні вимоги: банки Єврозони мають утримувати невелику частку своїх короткострокових зобов'язань (2 % до січня 2012 р., 1 % після) на своїх рахунках в Євросистемі, що нараховуються за ставкою, установленною ЄЦБ для основних операцій рефінансування (MROs); 4) прямі закупівлі активів. Ширина операційної бази ЄЦБ визначається не лише набором різних інструментів, які можуть бути використані, а й кількістю контрагентів, що мають право на укладення операцій з ЄЦБ, а також набором активів,

що мають право на забезпечення. Будь-яка кредитна установа Євросони, яка є фінансово надійною, перебуває під наглядом в ЄС і відповідає операційним критеріям, може стати контрагентом ЄЦБ [14, с. 13].

Основні результати такої політики ЄЦБ, що характеризують етапи встановлення конкурентоспроможності банківського сектора в умовах європейської фінансової інтеграції, поділяються на п'ять бізнес-циклів (рис. 1):

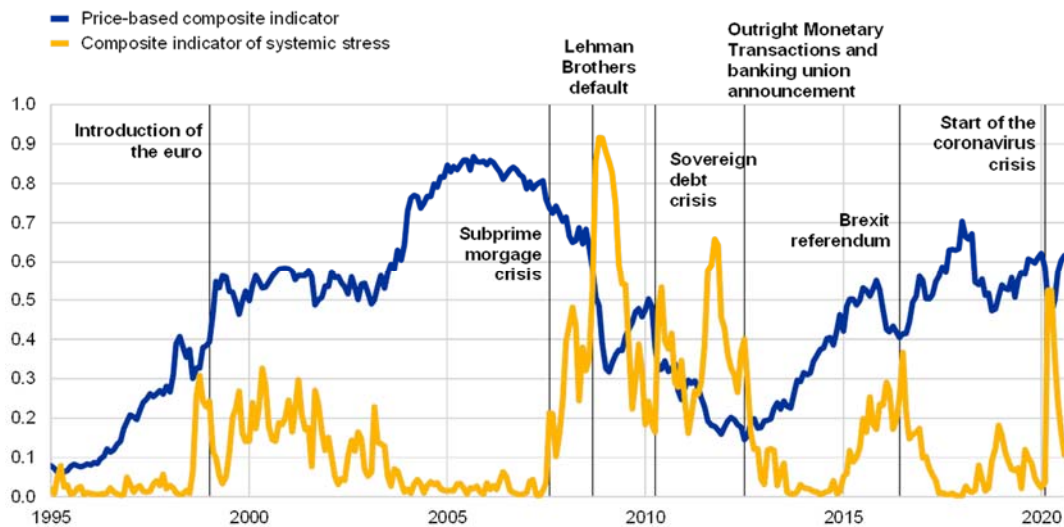

Рис. 1. Складений ціновий та кількісний інтегральний показник фінансової інтеграції країн ЄС*

* кварталні дані: ціновий показник: I квартал 1995 р. – II квартал 2019 р.; кількісний показник: I квартал 1999 р. – II квартал 2019 р.

Джерело: [16].

Згідно з даними рис. 1 спостерігаються такі етапи встановлення та розвитку конкурентоспроможності банківського сектора країн ЄС завдяки реалізації єдиної грошово-кредитної політики ЄЦБ:

I 1999–2003 рр. – початковий період уповільненого зростання після краху (dotcom-bubble: фінансові кризи в країнах Європи та Азії), що супроводжується слабким курсом євро [14, с. 8, 14–36; 15]:

- перший цикл відсоткових ставок ЄЦБ містив перший тест ЄЦБ на антиінфляційну кредитоспроможність, зупинивши знецінення євро лише валютними втручаннями;

- ЄЦБ застосував стійке зростання грошової маси, щоб запобігти подальшому зниженню відсоткових ставок у 2003 р.;

II 2004–2007 рр. – період бурхливого зростання грошової маси та кредитів, що супроводжується відносно стабільним рівнем інфляції та прискореними темпами зростання країн-учасниць [14, с. 8, 14–36; 15]:

- створення достатнього інфляційного буфера в розмірі 2 %, що дозволило зменшити імовірність досягнення нижньої межі номінальних відсоткових ставок і зменшити потребу в дефляції заробітної плати в умовах асиметричного економічного розвитку;

- відмова від щорічного перегляду еталонної величини зростання грошової маси та запровадження оновленого грошового аналізу (перехресна перевірка економічного аналізу в середньо- та довгостроковій перспективі);

- зниження рівня мінімальних резервних вимог (MROR) до історично низького рівня 2 %, що сприяло економічному зростанню за рахунок кредитної експансії банківських позик приватному сектору. Проте кредитний бум призвів до дисбалансів у поточних рахунках країн-членів, що викликало Близнюкові (фінансові та суверенні) кризи через розбіжності в продуктивності та конкурентоспроможності в різних країнах Євросони;

III 2008–2013 рр. – період подвійного спаду внаслідок спалаху фінансової кризи в США та виникнення кризи суверенної заборгованості Євросони [14, с. 8, 14–36; 15]:

- початок світової фінансової кризи у вересні 2008 р. та виявлення грецького дефіциту в 2009 р. були причиною раптової зупинки транзитних потоків капіталу між країнами і викривили перекидання приватного та державного боргу в країнах Євросони, що викликало такі ефекти: недокапіталізацію національних банківських секторів; упровадження проциклічної фіскальної політики з 2011 по 2014 рр., поглиблюючи спад за відсутності координації фіскальної політики та загального бюджету;

- грошово-кредитна політика ЄЦБ була зосереджена на встановленні політичних ставок для досягнення цінової стабільності в середньостроковій перспективі (зниження до 1 %), а ринкові операції були орієнтовані на забезпечення того, щоб ринкові турбулентності не порушували передачу відсоткових ставок економіці;

- ЄЦБ розпочав роботу з недосконалими ринками державних облігацій з метою підвищення ліквідності;

- ЄЦБ вжив низку нестандартних заходів для задоволення високого попиту на ліквідність, сприяння рівномірній передачі імпульсів грошово-кредитної політики між країнами та банками: основні операції проводились за допомогою тендерної процедури з фіксованою ставкою (MROR); розширення переліку товарних активів для забезпечення кредитних операцій; подовження максимального строку погашення операцій з рефінансування до одного року; запровадження Програми купівлі суверенних облігацій (SMR) – перша відкрита програма закупівлі для відновлення каналу фінансування банків і підтримки їхнього кредитного посередництва; розширення забезпечення за рахунок довгострокового рефінансування та забезпечення ліквідності долара США за допомогою валютних свопів, що надало конт-

рагентам більшої впевненості. Таке поєднання стандартних і нестандартних інструментів монетарної політики сприятливо вплинуло на динаміку міжбанківського ринку для початкового економічного та фінансового відновлення (Програма OTM), запровадження Європейського стабілізаційного механізму (ESM), а також створення Банківського союзу із загальним наглядом та резолюцією, завдяки чому економіка країн почала поступово відновлюватись;

IV 2014–2017 рр., 2019–2020 рр. – період відновлення низького рівня інфляції [14, с. 8, 14–36; 15]:

– ЄЦБ звернувся до політики кількісного зменшення фінансування позик і чітких форвардних контрактів: подолання нульових обмежених відсоткових ставок з метою зниження інфляції до рівня 2 %;

– відкриття спеціальних кредитних ліній і запровадження програм купівлі активів для підтримки ліквідності банків;

– для запобігання виникаючим ризикам ЄЦБ розпочав комплексну стратегію послаблення грошової політики: 1) перехід до негативної відсоткової ставки (у червні 2014 р. та знову у вересні 2014 р. ЄЦБ знизив коефіцієнт DFR на 10 пунктів відповідно до $-0,2\%$); 2) послаблення кредитів з низкою цільових операцій довгострокового рефінансування (ставка MRO плюс 10 б.п.); 3) оголошено розширену програму закупівлі активів із середньомісячними закупівлями цінних паперів державного та приватного секторів у розмірі 60 млрд євро. Сукупний вплив даних заходів полягає у зниженні ринкових і банківських витрат на фінансування, а також у спрощенні фінансових умов;

V із січня 2020 р. по сьогодні – період кризи коронавірусу, що спричинила надзвичайний стрес для реальної економіки та фінансових ринків [16]:

– початкова різка фрагментація фінансових ринків Єврозони після першого повідомлення про випадок коронавірусу в Європі 24 січня 2020 р. та швидке відновлення показників фінансової інтеграції до кризового рівня до середини вересня 2020 р. завдяки швидкій політичній реакції та стійкості;

– оперативні грошово-кредитні та наглядові дії ЄЦБ забезпечили першу лінію захисту, щоб пом'якшити дезінфляційний шок і протидіяти негативним наслідкам фінансової фрагментації: додаткові закупівлі активів за допомогою програми придбання активів (APP), запуск нової програми надзвичайних закупівель пандемії (PEPP), банківські програми кредитування на надзвичайно сприятливих умовах, наглядові заходи та скоординована програма збереження ліквідності;

– протягом кризи європейські політичні діячі запровадили різноманітні загальноєвропейські заходи підтримки: тимчасова схема SURE (Підтримка для пом'якшення ризиків безробіття в надзвичайній ситуації), схема гарантування позик Європейським інвестиційним банком (EIB), нова кредитна лінія від Європейського механізму стабільності (ESM), Фонд ЄС наступного покоління та посилення багаторічної фінансової бази на 2021–2027 рр. (MFF). Зазначені заходи на наднаціональному та національному рівні країн ЄС допомогли зменшити значну частину початкової різкої фрагментації фінансових ринків;

– на сьогодні реінтеграція фінансових ринків Єврозони все ще залишається неміцною і нерівномірною, а її поступове відновлення після спалаху COVID-19 спирається на безпрецедентну кількість грошових і фіскальних стимулів. Хоча показники фінансової інтеграції демонструють поліпшення протягом третьої та четвертої

фаз кризи, така позитивна тенденція до реінтеграції піддається ризику подальших хвиль інфекцій та нових обмежувальних заходів.

Таким чином, діяльність ЄЦБ у регулюванні банківської діяльності можна поділити на два етапи: 1) до 2014 р. ЄЦБ не мав ні мікропруденційного, ні макропруденційного політичного мандату, а також відповідних інструментів для подолання фінансових дисбалансів; 2) з появою Банківського союзу з листопада 2014 р. ЄЦБ набув важливої банківської наглядової функції, що передбачає всебічний мікропруденційний характер та деякі обмежені макропруденційні обов'язки. Лише такий розширений аналіз грошових коштів допоміг оцінити нестабільність банківського сектора та розробити механізми передачі грошово-кредитної політики, що суттєво посилило міжнародну конкурентоспроможність банківського сектора Єврозони [14, с. 54].

Також, щоб відновити довіру до фінансової системи та запропонувати громадянам більш ефективний захист від фінансової нестабільності були створені Європейська система фінансового нагляду (European system of financial supervision, ESFS) у 2010 р. та Єдиний наглядовий механізм (Single Supervisory Mechanism, SSM) у 2013 р. як законодавчі органи ЄС. ESFS складається із трьох європейських органів нагляду (European Supervisory Authorities, ESA): I Європейського банківського органа (European Banking Authority, EBA), II Європейського органа із цінних паперів і ринків цінних паперів (European Securities and Markets Authority, ESMA) та III Європейського органа зі страхування та професійної пенсії (European Insurance and Occupational Pensions Authority, EIOPA), а також Європейської ради системного ризику (European Systemic Risk Board, ESRB). Метою такої структури є забезпечення посиленої конвергенції нагляду та поліпшення структури управління і фінансування [14, с. 41].

Більше того, така координація економічних політик держав-учасниць допомагає моніторити та підтримувати граничні розміри п'яти макроекономічних показників у рамках "Маастрихтських критеріїв конвергенції", а саме [10; 14]: 1) критерій цінової стабільності (гармонізований показник середнього темпу зростання споживчих цін країн-членів протягом 12 місяців не повинен на 1,5 % перевищувати аналогічний середньоарифметичний показник у трьох країн-членів з найнижчим рівнем інфляції); 2) критерій захищеності фінансового стану уряду (2.1. щорічний розмір дефіциту спільного бюджету не повинен перевищувати 3 % ВВП за ринковими цінами; 2.2. відношення валового боргу уряду до ВВП за ринковими цінами не повинен перевищувати 60 %); 3) критерій нормальної участі в механізмі валютних курсів (відсутність у країн, які претендують на входження до Єврозони, спроб девальвувати свою національну валюту за останні два роки, успішна участь у цей період у механізмі валютних курсів); 4) критерій зближення довгострокових відсоткових ставок (протягом року країна-член повинна мати середню номінальну величину довгострокової ставки відсотка по десятирічних державних облігаціях, яка не перевищує більш ніж на 2 % аналогічний середньоарифметичний показник у трьох держав з найвищим рівнем стабільності цін). Такі інтегровані "фінансові рамки", "бюджетні рамки" та "рамки економічної політики" допомогли запровадити партнерські відносини між країнами-учасницями заради економічного зростання, створення робочих місць і підвищення конкурентоспроможності на базі програм реформування і

пов'язаних з ними механізмів солідарності (взаємна підтримка за допомогою позик, грантів, гарантій тощо). А тому банківський сектор виконує ключову інтегрувальну роль у фінансовій стабілізації. Успішна реаліза-

ція зазначених заходів залежить від трансмісійного механізму грошово-кредитної політики ЄЦБ, ефективність якої підвищується завдяки інтеграційним процесам.

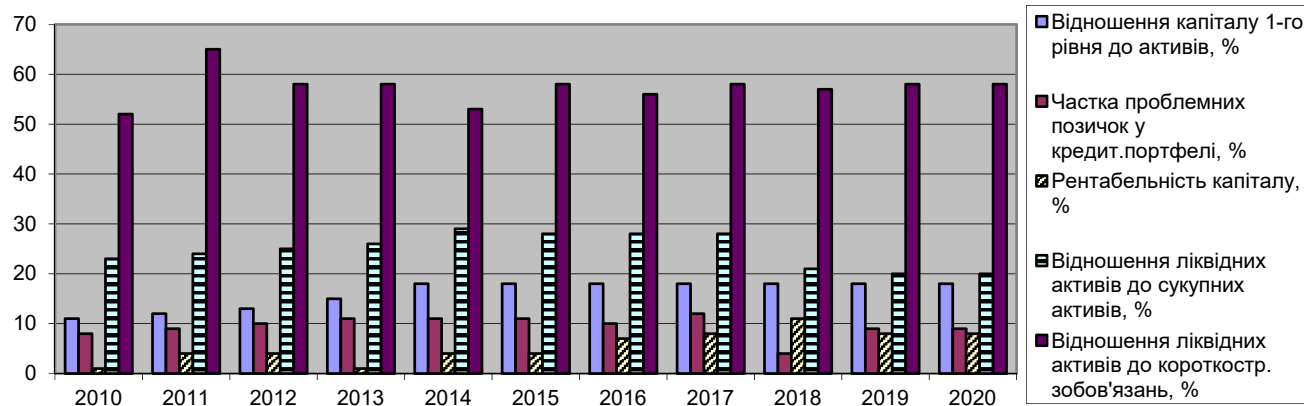

Рис. 2. Динаміка основних показників конкурентоспроможності банківського сектора країн Єврозони

Джерело: пораховано та складено автором за даними [14, 15, 16].

Унаслідок регулятивних заходів протягом 2010–2020 рр. ризики в Єврозоні зменшилися, а банківський сектор став більш стійким до глобальних дисбалансів і конкурентоспроможним. Згідно з даними рис.2 спостерігається посилення конкурентоспроможності банківського сектора країн Єврозони внаслідок збільшення коефіцієнта капіталу 1-го рівня на 7 пп., підвищення рентабельності на 10 пп., збільшення частки ліквідних активів у сукупних активах на 5 пп. та в короткострокових зобов'язаннях на 6 пп., а також зменшення частки проблемних позичок у портфелі банків.

Таким чином, фінансова інтеграція покликана приносити вигоду корпоративному сектору економіки та стимулювати конкурентну боротьбу й інновації, вона має важливе значення для функціонування банківського сектора, а саме: у розміщенні ресурсів у часі та просторі, у забезпеченні інформацією та стимулами, у здатності управляти ризиками та ресурсами, а також у збільшенні від додаткових платежів і трансакцій.

Висновки та дискусія. Досвід країн Єврозони показує, що економічна інтеграція країн на макrorівні підвищує міжнародну конкурентоспроможність банківського сектора шляхом створення більш прозорого єдиного безпечного ринку та збільшення його потенціалу за допомогою застосування єдиних правил і адміністративних стандартів щодо нагляду та розв'язання проблем банків, а на мезо- та мікрорівні – міжнародну конкурентоспроможність банківських інститутів шляхом підвищення ефективності та прибутковості за допомогою нарощення обсягів транскордонної банківської діяльності в межах Єврозони. Усунення перешкод для транскордонної конкуренції створило великий та прозорий ринок капіталу, що сприяло підвищенню конкурентоспроможності банківського сектора через загострення конкурентної боротьби, яка змушує банки підвищувати ефективність.

Дискусійним моментом залишається визначення наслідків дезінтеграційних процесів та їхнього впливу на конкурентоспроможність банківського сектора Єврозони. Такі дезінтеграційні процеси пов'язані з реалізацією курсу Великобританії на вихід із ЄС (Brexit). Вихід такого потужного гравця із ЄС матиме великий вплив на

конкурентоспроможність банківського сектора. З одного боку, ЄС втратить найбільш розвинений ринок капіталу, що негативно вплине на його спільний ринок капіталу. З іншого боку, фінансові інститути Великобританії втраять вигоду від ведення банківської діяльності на спільному ринку на пільгових умовах. Із 31 грудня 2020 р. тривалий процес Brexit закінчився, проте підписана лише торговельна угода, а решта питань залишається невирішеною в період пандемії коронавірусу. Тому через тривалу невизначеність дане питання потребує проведення додаткового дослідження та більш чіткої оцінки втрат за різними сценаріями.

Список використаних джерел

- Mongelli F., et al. What does European institutional integration tell us about trade integration. ECB Occasional paper series. 2005. No.40. URL: <http://www.ecb.int/pub/pdf/scpops/ecbocp40.pdf>.
- Donnelly Sh. Power Politics, Banking Union and EMU: Adjusting Europe to Germany. NY: Routledge, 2018. 201 pp.
- Farah E., Fontaine V. Momentum For Further European Banking Integration: French Case. Oliver Wyman, 2018. URL: <https://www.oliverwyman.com/our-expertise/insights/2017/dec/momentum-for-further-european-banking-integration.html>.
- Grundmann S., Micklitz W. The European Banking Union and Constitution: Beacon for Advanced Integration or Death-knell for Democracy. Oxford: Hart Publishing, 2019.
- Stoica O., Oprea O-R., Bostan I., et al. European Banking Integration and Sustainable Economic Growth. MDPI, Open Access Journal, 2020. vol. 12(3), P.1–19.
- Vives X., Maudos J. Competition policy in banking in the European Union. University of Valencia & Ivie. IESE Business School, 2019. URL: <https://blog.iese.edu/xvives/files/2019/01/Maudos-Vives-January-2019-1.pdf>.
- Epstein R. Banking on markets: The transformation of bank state ties in Europe and beyond. United Kingdom: Oxford University Press, 2017. 214 pp.
- Мозговий О.М., Павлюк О.О. Регуляторне середовище розвитку світової банківської системи. Міжнародна економічна політика. 2017. № 1(26). С. 28–45.
- Шаров О.М. Перспективи створення країнами ЄС банківського союзу. Вісник Національного банку України. 2015. № 2. С. 34–43.
- Мищенко В.І., Науменкова С.В., Мищенко С.В. Особливості регуляторної ідентифікації фінансових компаній як фінансових посередників. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2019. Вип. 1 (28). С. 390–401.
- Рогач О.І., Філіпенко А. С., Дзюба П. В., та ін. Багатонаціональні підприємства та глобальна економіка. Монографія за ред. О. І. Рогача. К.: "Видавництво "Центр учбової літератури", 2020. 368 с.
- Циганов С.А., Циганова Н.В., Сизоненко В.О. Вплив глобалізації на регулювання банківських систем. Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка. 2018. Т. 23. Вип.8(73). С. 22–29.

13. *The Basle Committee on Banking Supervision*. History of the Basel Committee. BIS, 2020. URL: <https://www.bis.org/bcbshistory.htm> (дата звернення: 19.11.2020).

14. *Hartmann Ph., Smets F.* The first twenty years of the European Central Bank: monetary policy. ECB Working Paper. 2018. No. 2219. URL: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecb.wp2219.en.pdf>.

15. *European Central Bank*. Financial integration in Europe. 2020. URL: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/fie/ecb.fie202003~197074785e.en.pdf>.

16. *European Central Bank*. European financial integration during the COVID-19 crisis. 2020. URL: https://www.ecb.europa.eu/pub/economic-bulletin/articles/2020/html/ecb.ebart202007_02~b27e8089c5.en.html.

Received: 20/04/2021
1st Revision: 27/04/2021
Accepted: 21/05/2021

Author's declaration on the sources of funding of research presented in the scientific article or of the preparation of the scientific article: budget of university's scientific project

И. Алёшина, канд. экон. наук, ассист.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ВЛИЯНИЕ ЕВРОИНТЕГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ НА УКРЕПЛЕНИЕ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ БАНКОВСКОГО СЕКТОРА

Раскрыта сущность и эффекты экономической интеграции на банковский сектор стран Еврозоны. Определено, что интенсификация процессов евроинтеграции качественно повлияла на конкурентную среду банковского сектора стран Еврозоны. Определены основные результаты денежно-кредитной политики ЕЦБ, которые имели положительное влияние на повышение конкурентоспособности банковского сектора стран Еврозоны с целью обеспечения финансовой стабильности стран Еврозоны в условиях глобальных изменений.

Ключевые слова: экономическая интеграция; конкурентоспособность банковского сектора; интегрированный финансовый рынок; денежно-кредитная политика ЕЦБ.

I. Aloslyna, PhD in Economics, Assistant Professor

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE IMPACT OF EURO-INTEGRATION PROCESSES ON STRENGTHENING COMPETITIVENESS OF THE BANKING SECTOR

The study considers the essence and effects of economic integration on the Euro zone banking sector. The study explains that the intensification of economic integration of European countries provides a competitive environment for banks. The results found that the integration at the macro level increases the international competitiveness of the banking sector by creating a more transparent single secure market and increasing its capacity through the application of common rules and administrative standards for banking supervision and resolution, and on the meso- and micro levels increases the international competitiveness of banking institutions by increasing efficiency and profitability by increasing the volume of cross-border banking activities within the Euro zone. The conclusions suggest the main instruments of ECB's monetary policy have a positive impact on improving the competitiveness of the banking sector by removing barriers to cross-border competition. Such instruments helped to create a large and transparent capital market, increase banking sector competitiveness by intensifying competition and efficiency of banks.

Keywords: economic integration; banking sector competitiveness; integrated financial market; ECB monetary policy.

References (in Latin): Translation / Transliteration/ Transcription

1. *Mongelli F., et al.* 2005. What does European institutional integration tell us about trade integration. ECB Occasional paper series. No.40. URL: <http://www.ecb.int/pub/pdf/scpops/ecbocp40.pdf>.
2. *Donnelly Sh.* 2018. Power Politics, Banking Union and EMU: Adjusting Europe to Germany. NY: Routledge.
3. *Farah E., Fontaine V.* 2018. Momentum For Further European Banking Integration: French Case. Oliver Wyman. URL: <https://www.oliverwyman.com/our-expertise/insights/2017/dec/momentum-for-further-european-banking-integration.html>.
4. *Grundmann S., Micklitz W.* 2019. The European Banking Union and Constitution: Beacon for Advanced Integration or Death-knell for Democracy. Oxford: Hart Publishing.
5. *Stoica O., Oprea O-R., Bostan I., et al.* 2020. European Banking Integration and Sustainable Economic Growth. MDPI, Open Access Journal, vol. 12(3), pp.1–19.
6. *Vives X., Maudos J.* 2019. Competition policy in banking in the European Union. University of Valencia & Ivie. IESE Business School. URL: <https://blog.iese.edu/xvives/files/2019/01/Maudos-Vives-January-2019-1.pdf>.
7. *Epstein R.* 2017. Banking on markets: The transformation of bank state ties in Europe and beyond. United Kingdom: Oxford University Press.
8. *Mozghovyi O. Pavliuk O.* 2017. Regulatory environment for the development of the world banking system. International economic policy, vol. 1 (26). pp. 28–45.
9. *Sharov O.* 2015. Prospects for the creation of a Banking union by EU countries. Bulletin of the National Bank of Ukraine, vol. 2, pp. 34–43.
10. *Mishchenko V., Naumenkova S., Mishchenko S.* 2019. Features of the regulatory identification of financial companies as financial intermediaries. Financial and credit activities: problems of theory and practice, vol. 1 (28), pp. 390–401.
11. *Rohach O., Filipenko A., Dziuba P., et al.* 2020. Multinational enterprises and the global economy. Monograph, ed. OI Rogach. K.: Publishing House, Center for Educational Literature.
12. *Tsyhanov S., Tsyhanova N., Syzonenko V.* 2018. The impact of globalization on the regulation of banking systems. Bulletin of Odessa National University, Series: Economics, vol.8(73), pp. 22–29.
13. *The Basle Committee on Banking Supervision*. 2020. History of the Basel Committee. BIS. URL: <https://www.bis.org/bcbshistory.htm> (Last accessed: 19.11.2020).
14. *Hartmann Ph., Smets F.* 2018. The first twenty years of the European Central Bank: monetary policy. ECB Working Paper. vol. 2219. URL: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecb.wp2219.en.pdf>.
15. *European Central Bank*. 2020. Financial integration in Europe. URL: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/fie/ecb.fie202003~197074785e.en.pdf>.
16. *European Central Bank*. 2020. European financial integration during the COVID-19 crisis. URL: https://www.ecb.europa.eu/pub/economic-bulletin/articles/2020/html/ecb.ebart202007_02~b27e8089c5.en.html.